

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Основната изследователска задача на проекта „Житейските шансове в малкия български град: между динамиката, стагнацията и ерозията.“ беше да се постигне социологическо разбиране на начина, по който се осъществяват трансформациите в житейските шансове в съвременното състояние на социалния живот в България. Основна концептуална предпоставка беше динамизмът в промяната на реализиращите се като различни житейски шансове структурни потенциали на социалната среда на конкретно населено място в неговия по-широк ценностен, светогледен и практически контекст.

Съответствие на резултатите с поставените в проекта цели

Основната цел на изследователския проект „Житейските шансове в малкия български град: между динамиката, стагнацията и ерозията“ беше да се доразработи и приложи иновативен подход към социологическото изследване на промяната в житейските шансове. Резултатите от изпълнението на проекта съответстват на поставената основна негова цел, тъй като всяка от конкретизираните проектни подцели и допълнителни цели беше реализирана спрямо предвидените, а вследствие на форсмажорния контекст на епидемията от корона-вирус – и коригирани техни мащаб и съдържание.

Подцелите на проекта включваха:

- Обновяване на концептуалния апарат за социологическо разбиране на пластичното взаимодействие между локални и персонални потенциали като структурни конституенти на житейските шансове, както и на техните проявления в конкретните контексти на същностно различаващи се малки български градове.

В дискусиите на екипа, включващ преподавателите и студентите, участващи в изпълнението на проекта, бяха разработени нови индикатори като интегрална част от концептуалната рамка на изследването. Те са свързани с разгърнатите в дискусиата предварителни изследователски очаквания за осъществяващи се промени в локалните контексти на малкия град в резултат както на тринадесетгодишния период на пълноправното членство на България в Европейски съюз (и по-конкретно свободата на придвижване, работа и бизнес; използването на местно равнище на структурните и кохезионни фондове на ЕС), така и с многообразието от социално-икономически ефекти и ефекти върху битието, ценностите и нагласите в резултат на световната пандемия от корона-вирус, а също и с вероятно възникващите преодолявания на дефицити/ ограничения в локалните потенциали чрез използване на дигиталните технологии. В резултат на това бяха разработени нови и бяха модифицирани съответните индикатори в гайда за дълбочинно интервю.

ТЕМАТИЧЕН ПРОЕКТ:

„ЖИТЕЙСКИТЕ ШАНСОВЕ В МАЛКИЯ БЪЛГАРСКИ ГРАД: МЕЖДУ ДИНАМИКАТА, СТАГНАЦИЯТА И ЕРОЗИЯТА“

РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. Д-Р ПЕТЯ КАБАКЧИЕВА

ДОГОВОР № 80-10-218/
06.05.2020

ПЕРИОД НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА
ПРОЕКТА: АПРИЛ – НОЕМВРИ
2020

ОБЩА СТОЙНОСТ:
6 883 ЛВ.

- Доразработване на изследователската методология.

В изследователската методология, използваща метода на дълбочинното интервю, позволяващ по-дълбочинно навлизане в съдържателни измерения на предмета, бяха въведени следните допълнения, които се отнасяха до адаптацията му към актуалните специфики на предметните реалности при неговото практическо осъществяване:

Първо, тъй като разширяващата се епидемия от корона-вирус и наложените стриктни ограничения в СУ спрямо командировките в страната възпрепятстваха предвидения в проекта формат на осъществяване на теренната работа с провеждане на дълбочинни интервюта лице-в-лице в социалните пространства на избраните градове, се наложи изработване на друг подход, чрез който да бъде постигнато изпълнението на предвидените изследователски дейности. Беше направен преход към подбор на респонденти с помощта на социалните мрежи на участващите в проекта преподаватели и студенти. Този квази-антуражен подбор освен своите минуси, донесе и определени организационни и логистични ползи. Методиката на провеждане на самите дълбочинни интервюта беше променена, като за тази цел се прибягна до използването на технически средства за дистанционна теренна работа – чрез телефон, FB Messenger, Viber, Zoom. Тази, различна от обичайната, форма на прилагане на метода в определени ситуации беше избрана заради превеса на плюсовете (преодоляване на посочените конкретни специфични ограничения пред метода, вследствие контекстни/персонални специфики на въвличените в изследователската ситуация) над минусите (променена структура на общуването „лице-в-лице“; влошени възможности за методически контрол върху гайда в самия процес на интервюиране), произтичащи от това модифицирано негово използване.

Второ, в теренния етап на прилагането на изследователската методология на дълбочинното интервю беше включена практиката на екипни микро-семинари, които се провеждаха всяка седмица. Те съдържаха три основни части – първо, последователно изложение от страна на всеки теренист на проведените от нея/него дълбочинни интервюта с акцент върху основните типологични характеристики на съответните респонденти; второ, саморефлексия върху силните и слабите страни на конкретните интервюта; трето, обща дискусия върху формулираните в нейния ход основни предизвикателства пред теренната работа спрямо актуалния социален контекст на конкретния малък град и върху приложими начини за тяхното преодоляване.

И двете допълнения към изследователската методология допринесоха както за по-високата степен на релевантност на нейното практическо осъществяване, така и за по-голямата ефективност на теренната работа. Резултатите от тези надграждания на използваната методология от своя страна бяха принос към професионализирането като социолози-изследователи на участващите в проекта студенти.

- Обогаляване на архива на катедрата с дълбочинни интервюта, които ще подпомагат академичната и преподавателска дейност

В резултат на осъществения изследователски процес в рамките на проекта бяха проведени и транскрибирани седемдесет и пет пълноценни дълбочинни интервюта (с продължителност над един час) в съответните градове. Те са подготвени за инкорпориране в дигиталния архив с дълбочинни интервюта на Специалност „Социология“ в обем от над 1600 стандартни страници и ще подпомагат академичната и изследователската дейност на преподавателите, докторантите и студентите.

Допълнителните цели на проекта включваха:

- Постигането на по-тясно обвързване на образователния процес в специалност „Социология“ с научноизследователска дейност.

Осъществяването на проекта създаде ключови предпоставки за по-адекватното професионализиране на участващите в него студенти чрез придобиване от тях на разширен набор от изследователски компетентности (методологически, практически). Методологическите компетентности са резултат на активното включване на голяма част от участващите студенти в дискусиите по доразработването на концептуалната рамка на изследването, както и по модификацията на неговата методология (както беше посочено по-горе). Получените от студентите практически умения за провеждане на дълбочинно интервю в реална изследователска ситуация, са изключително ценен резултат на проекта, особено в контекста на изследователската специфика както на Специалност „Социология“, така и на Софийския университет (като изследователски университет). Проектът направи възможни (за участващите студенти) важни структурни предпоставки за създаването на аналитични умения за работа с качествена емпирична информация.

В рамките на продължаващата през целия първи семестър на учебната 2020/2021 г. изследователска практика като съществена част от проекта, шестнадесетте студенти, участвайки активно в аналитичните дискусии върху емпиричния материал, разгръщат своите аналитични умения, като част от задачата за разработване на аналитичен текст под формата на курсова работа.

Изпълнение на дейностите по проекта съгласно работната програма

Основната част от планираните дейности е изпълнена. Това включва:

- Изработване на теоретичен модел и изследователска методология
- Изработване на изследователския инструментариум
- Обучение, тренинг и инструктаж на теренистите
- Теренна работа на изследователския екип в Елхово, Севлиево и Видин
- Изследователски семинар върху осъществената изследователска работа
- Транскрибиране на проведените дълбочинни интервюта и създаване на архив

В процес на изпълнение са изследователски семинар: социологическа рефлексия върху събрания емпиричен материал, дълбочинен анализ на емпиричния материал, заключителен семинар и разработване на окончателен аналитичен доклад.

Обосновка на извършените разходи по проекта

Във връзка с епидемичната обстановка, възпрепятстваща нормалното провеждане на планираните командировки и във връзка с ректорска заповед, третираща същата тема, се наложи преразпределение на суми в бюджета на проекта „Житейските шансове в малкия български град: между динамиката, стагнацията и ерозията“. Понеже предвидените командировки в страната на екипа и на студентите, участващи в изследователската практика за осъществяване на теренната изследователска работа нямаше как да бъдат осъществени при създадената форсмажорна ситуация, беше взето решение от екипа на проекта за дистанционно организиране и подбор на респонденти, и на онлайн и дистанционно провеждане на изследователския процес с предвидените дълбочинни интервюта. Тъй като това преразпределение надвишаваше 30%, според регламента за промяна в проектните бюджети бяха одобрени с Ректорска заповед следните вътрешни преразпределения на суми между отделни пера по бюджета на проекта.

Средствата бяха изразходвани за: възнаграждения за научно-помощни дейности (консултанти, експерти, оценки, анализи и др.); възнаграждения за административно - помощни дейности, технически сътрудници; дейности по рекрутиране на 75 респонденти за провеждане на дълбочинни интервюта в избраните градове, както и за логистика на изследователската работа, свързана с графика за дистанционното провеждане на дълбочинните интервюта с рекрутираните респонденти.

Обобщение на постигнатите научни резултати от проекта

В изследователския проект социологическият интерес на екипа беше насочен към начините, по които се променят житейските шансове в контекста на разгръщането на социалните трансформации в една специфична социалност, каквато е българският „малък град“. Основната изследователска задача беше формулирана така: Да се постигне социологическо разбиране на начина, по който се трансформират житейските шансове в съвременното състояние на социалния живот в България. Според екипа на проекта търсенето и намирането на адекватни решения на изследователската задача е възможно чрез разработването и прилагането на специфицирани към предмета концептуална рамка и методологически апарат.

Обобщени междинни резултати при реализацията на проекта

Конкретните междинни резултати в хода на осъществяването на проекта са следните:

- a. разработеният подробен теоретичен модел на изследването;
- b. изработената понятийна рамка с набор от понятийни индикатори;
- c. изработеният конкретен дизайн на изследователските методи; операционализираната понятийната рамка (набор емпирични индикатори) и изработените гайдове за дълбочинни интервюта;
- d. проведените дълбочинни интервюта (с обща продължителност на аудио-записите над 114 часа) с разнообразни социални типаж в трите града;

е. транскрибирането на пълния набор от текстовете на проведените на терен интервюта в обем от над 1600 стандартни страници;

f. осъществената изследователска дискусия върху основните проблемни полета и посоки на анализа предвид получените данни, разработването (в процес) на аналитични текстове на участниците в изследването (в процес на подготовка са разработки на публикация в Годишника на Спец. Социология за 2021 г. и шестнадесет курсови работи на студенти от трети и четвърти курс на специалността).

Теренната работа в изследователския проект беше осъществена през зимния семестър на 2021/2021 учебна година в много тежки условия на епидемия, ограничение на социални контакти, множество откази от участие в интервюта. С оглед на изследователските търсения и формулираните цели и задачи, характеризиращи разработения и използван подход, дълбочинните интервюта бяха провеждани със следните типаж: собственици на дребен и среден бизнес и самонаети; мениджъри на фирми и медии; служители в частни фирми и обществен сектор; работници в частни фирми и обществен сектор; работещи в културни институции; работещи/работили в чужбина, завърнали се временно или задълго в града; участници в проекти по европейски програми; хора, използващи социалните и технологични среди в интернет за работа или бизнес; безработни.

Обобщени аналитични резултати

Основните приноси на изследователския проект са свързани с разработването и прилагането на иновативен подход към една „разширена онтология“ на житейските шансове в перспективата на тяхната промяна. Използването на качествения изследователски метод „дълбочинно интервю“, както и социологическият анализ на данните, получени като резултат на неговото прилагане, ще дадат възможност за дълбочинно разбиране на основни същностни измерения на промените в житейските шансове, включително в перспективата на техните промени в различните локалности.

Предварителните дискусии върху преките впечатления на теренистите от екипа показват, че трудно могат да се формулират общи изводи отвъд спецификата на конкретните населени места. По-конкретно, структурирането на житейски шансове в Елхово, Севлиево и Видин е процес, разгърнат в различна степен и в различни амплитуди на промяна в рамките на последните четири години (периода между предишното и сегашното изследване). В този смисъл може да се твърди, че не съществува хомогенно социално пространство на национално равнище, доколкото изследваните градове се оказаха несводими една към друга „галактики“. Това прави конструирането на хомогенна познавателна картина трудно, ако не и невъзможно.

Форсмажорната ситуация на осъществяване на изследователски процес в напълно непредвидимите към момента на създаването на настоящия проект обстоятелства, произтичащи от тежката епидемична и здравна обстановка в страната и в изследваните градове, наложи огромната част от изследователската енергия и усилия на целия екип да се съсредоточат върху приключването на всички етапи преди анализа на данните в рамките на срока до 10 декември, вследствие на което дълбочинните анализи на събраната, транскрибирана емпирична информация предстоят в рамките на следващите три месеца.

Разпространение на резултатите:

Поради описаната по-горе форсмажорна ситуация, резултати от проекта не са разпространявани в международни и български научни форуми или публикации.